

Aleksandar Milenković

**ALTERNATIVNA KULTURA PROIZVODA:
SVESNO, JEDNOSTAVNO**

Umetnički paviljon Cvijeta Zuzorić, 15.01 – 15.02.2007.

Jednu od retkih inostranih izložbi u prestižnom izložbenom prostoru Umetničkog paviljona organizovao je Institut za veze sa inostranstvom SR Nemačke (IFA e.V.) u saradnji sa Gete institutom (Goethe) u Beogradu. Koliko neobična i raznovrsna po eksponatima, toliko provokativna po idejnim

postavkama i složena u konotativnom smislu. Kao i uvek, publika se deli na rutinski zainteresovane konsumente izloženih ostvarenja i na ređe pojedince koji pokušavaju dublje da prodru u suštinu postavke.

U istom smislu, dežurna kritička pera jasno će uspostaviti dva ugla posmatranja postavke... u zavisnosti od načelne pripadnosti tradicionalnom (uslovno – konzervativnom) serklu ili generaciji koja bez skepse ili otpora tumači aktuelne trendove u likovnoj umetnosti... i uopšte!

Ovaj potpisnik se svrstava u prvu grupu, s tim što uvek nastoji da obrazloži uzroke svojih kritičkih i teorijskih iskaza, odnosno da što objektivnije sučelji svoju kriteriološku matricu

sa ekstremnim merilima protagonista sve bizarnijih (dez)umetničkih ostvarenja. Ovog puta složile su se i neke pretpostavke koje će uticati da se jedan rutinski prikaz pretvori u širi, načelni disput na teme koje tako silovito izviru iz ove postavke. Naziv izložbe je "Alternativna kultura proizvoda" što inicira zaključak da se ovde radi o širokoj lepezi produkata savremene industrije i zanatstva. Ipak, suočavamo se sa artiklima koji po svojoj nameni, materijalima, tehnologiji i ergonomskoj logici pripadaju kategoriji nameštaja... sa zakonomernom i jasnom upotrebom vrednošću koju podrazumeva pojam industrijske proizvodnje.

U predgovoru kataloga, konceptor i selektor izožbe Folker Albus nam objašnjava šta ova izložba predstavlja uopšte: "Stotinak izloženih artikala ispunjava najvažnije kriterijume nameštaja tj. zahteva iz koncepta "svesno jednostavno"... konstruisanog od postojećih elemenata ili polufabrikata sklopljenih na novi način, po strogom aditivnom principu ili od jednog materijala – drveta, metala ili tekstila – tako da pri uklanjanju starog nameštaja ne zagađujemo okolinu. Takođe, rukovanje i funkcija su jednostavni..."

EKOLOGIJA KAO VEKTOR IDEJE

U traktatu "Živeti jednostavno u komplikovanom svetu" Dagmar Štefan nas upućuje koji su momenti bitni za shvatanje kompleksne tematike – industrijski dizajn, alternativa, ekologija, reciklaža, potrošačko društvo, racionalnost, štednja itd. Publika treba da se detaljno uputi u inicijum i smisao ove izložbe. To zahteva i odgovarajuću istorijsku, socioekonomsku i urbopsihološku obaveštenost... što bi u krajnjoj konzekvenci poprimilo dimenzije jedne parafilozofske rasprave.

U ovom slučaju, posmatrači se dovode u neravnopravnu situaciju jer uprkos pretpostavci da su u dovoljnoj meri shvatili smisao i ciljeve izložbe, neće biti u stanju da njenoj osnovnoj ideji suprotstave svoje stavove i argumente. Bar u onakvoj meri koju podrazumeva svaka akademski impostirana pro et contra rasprava. Ponikla u serlu vrhunskih profesionalaca-dizajnera, ideja "Alternativne kulture proizvoda" zadire u bitne sfere društvene nadgradnje – tehničkotehnološku, proizvodnu, politekonomsu, urbosociološku, likovnoumetničku i slično.

Za potpuno sagledavanje krajnjih efekata jednog društvenog pokreta (u ovom slučaju još u pivoju tj. u granicama esnafa dizajnera i proizvođača nameštaja), odnosno za sagledavanje startnih teorijskih postavki i praktičnih rezultata tj. kreiranih modela, neophodno je ekspertno poznavanje ove problematike. Kako teorijskih aspekata tako i praktičnih u totalu. Naročito praktičnih koji u sferi industrijskog dizajna vuku kreativnu (čitaj – teorijsko-ergonomsku) spiralu uvis snažnije nego u drugim stvaralačkim oblastima.

Posle upoznavanja sa eksponatima i posebno sa teoretskim i smisaonim predilekcijama cele izložbe, uvideli smo da je izuzetno izazovna za sve koji u sferi dizajna nameštaja, naročito industrijske serijske proizvodnje, imaju veliko praktično iskustvo i, naporedo s njim, solidnu teorijsku potporu. Ovaj prikaz izložbe odvijao bi se, svakako, u okvirima rutinskog nabiranja viđenog i "pojašnjavanja" nekih teže dokučivih konotacija, u smislu onog klasičnog – "Šta je autor hteo da kaže..." da je ovaj potpisnik o prirodi posmatrane selekcije upoznat u meri koja ne prevazilazi standardni nivo stručnog znanja i kritičkoteorijskog minulog rada. Međutim, izložba nam je lično pala kao "kec na jedanaest". /

Crvena nit ideje "Svesno, jednostavno" jeste alternativa produkciji zasnovanoj na tradicionalnim pretpostavkama industrijske serijske proizvodnje. Znamo da industrijska proizvodnja podrazumeva sledeće: dizajn zasnovan na ergonomskim načelima, efikasnu utilitarnost, opravdanost konstrukcije i materijala, racionalnost tehnološkog postupka, trajnost

upotrebe. Sve to ukupno mora da uravnoteži kupovnu moć potrošača (životni standard stanovništva) i cenu proizvodnje i da bi proizvođači ostvarili neophodni komercijalni efekat.

Postoji večita razlika između unikatnih modela kreiranih za izložbe i sajmove nameštaja, s jedne strane i modela namenjenih serijskoj proizvodnji. Prvoj kategoriji nisu strane egzibicije svake vrste... prvenstveno bizarnost ideje, nategnuta logika konstrukcije, upadljivo prenebregavanje ergonomskih imperativa, adhocizam u izboru materijala.

Druga kategorija podrazumeva nevedene imperative/odlike, s tim da upravo od skrupuloznosti primene tih imperativa zavisi utilitarni, likovni i komercijalni efekat modela. Tako se dešava da nagrade na sajmovima pakupe specijalno dizajnirani modeli "za ocenjivanje" (!) koji se nikada ne pojave u prodavnici. Nasuprot tome, praktična i cenom pristupačna rešenja ostaju bez zasluženih priznanja jer im nedostaje "glamur" tj. kreativni ekskluzivitet.

DVA ISTORIJSKA PRIMERA

Ukoliko je veća serija tj. širi plasman istog modela utoliko su cene pristupačnije jer se brže amortizuju troškovi faze istraživanja, projektovanja, konstruisanja, izrade alata, isplativost transporta (uz minimum gabarita pakovanja) i sl. Ukazujući na dva primera modela stolice koji su našli najširu primenu u svetu, tumači ideje "Svesno, jednostavno" su pored pozitivnih aspekata ovih modela izneli i neke negativne aspekte.

Prvi model je na početku 20. veka pronosirao estetičku i sociološku misao Bauhauusa koji je od jedne stolice stvorio egzemplarnu potvrdu inicijalnih motiva moderne umetnosti i Novog Duha (L'esprit Nouveau) u arhitekturi, likovnoj i primenjenoj umetnosti, a naročito u industrijskom dizajnu. Okolnost da je taj model ostvario univerzalnu upotrebnost i to u masovnim razmerama, doprinela je određenoj monotoniji izbora, protivurečnoj prirodi čoveka koji voli novitete i smenu svakodnevnog mizanscena.

Drugi model je kreiran na samom kraju istog veka, ali ne od prirodnog drveta već od plastične mase. Izuzetno udobna polufotelja, u svim tonskim nijansama, trajna i sposobna za slaganje jedna na drugu, postala je planetarni hit u ovoj oblasti serijske proizvodnje. Problem koji je inicirao ideju "Svesno, jednostavno" ovog puta nije u enormnom ponavljanju istog modela već u okolnosti da je reč o plastičnom materijalu koji nije podložan prirodnom raspadanju tj. recikliranju kao što se to dešava nameštaju koji, kao odbačeni komadi, bivaju osuđeni na truljenje i prirodni nestanak.

Kao što je u sferi likovne umetnosti došlo do radikalnog raskida sa njenim klasičnim postulatima i modalitetima, tako je i u dizajnu postepeno sazrevala ideja koja komunicira sa promišljanjima protagonista Land art, object trouve, gadget i sličnih "izama" koji su utabali stazu filozofiji konceptualizma. Dakle, nije više "in" kreirati modele nameštaja po ustaljenim pravilima dizajna i proizvodnim standardima, već i tu treba da se manifestuju: adhocizam, proizvoljnost, kontrateza, improvizacija umesto plana, priručni materijali. Sve u smislu realizacije tipa emergency exit tj. vratanca pomoćnog izlaza umesto – glavne kapije! U ime ekološkog imperativa reciklaže, upotrebljavaju se jevtini materijali, često polupreradevine neke druge proizvodnje, delovi nekih drugih predmeta i sl.

ANTITEZA SOPSTVENE DOKTRINE

Primer takvog pristupa je stočić sa postoljem od tri gvozdene budaka (bez držalja) koji spojeni u vidu Mercedesove zvezde nose ploču... ili valjkasta hoklica od tesno uroljane sintetičke vune (izolacione trake)... ili visoka metalna stelaža, blago lučno izvijena, a po vertikali spregnuta sajlom sa navojima za regulisanje zatezanja.

Nasuprot namerama duhovitih autora, ovi modeli istovremeno obelodanjuju koncepcijsku ambivalenciju kriterijuma u sferi oblikovanja nameštaja, Prvo, postolje od neuništivih metalnih budaka (znači, nisu tzv. odbačeni predmeti!) nesrazmerno je teže od svih standardnih postolja. Ovde je poenta u bizarnom kombinovanju funkcionalno inkompatibilnih predmeta (alat za kopanje i – klubski stočić?!) i to u drastičnom kontrastu materijala i utilitarne namene. Slično kao kada bi "kreirali" limuzinu sa točkovima od – mlinskih kamenova!

Drugo, "hoklica" od valjkasto upakovane robe može da posluži za kraći odmor magacinskih radnika ali je daleko od duge liste performansi koje treba da sadrži regularna "sedalica" u sastavu enterijera bilo koje kategorije. I ovde je sirovi adhokizam taj koji ovu "sedalicu" kvalifikuje kao produkt jedne sofisticirane filozofske doktrine. Po toj logici, svaki relativno pritesani natruli panj može da se proglasi za – ekološki nameštaj!

Treće, stelaža je nasilno bočno izvijena što drastično protivureći osnovnim programskim postavkama ideje "alternativne kulture nameštaja". Primer čistog larpurlartizma, u slavu antiteze sopstvenog prosede. Jer, umesto da se konstrukcija stelaže (tipološki i strukturno davno definisana) direktnim postupkom dovede u funkciju ovde se, statički izlišno, uvodi prenapregnuta komponenta koja komplikuje izradu, poskupljuje proizvodnju i uvećava potrebni prostor. Upravo suprotno od osnovnih postavki nadobudnih ideologa. A baška što metal ne reciklira spontano.

KREATIVNOST I/ILI UPOTREBNOST?

Ima mnogo sličnih primera koji svi zajedno dovode u pitanje inicijalnu ideju postavke. Između ostalih stotinak, manje ili više originalnih, eksponata prikazan je i jedan dugi komponibilni sto sa obostranim klupama. Sve je napravljeno od jeftinih šperploča, u sistemu vezno–noseće konstrukcije od "malog miliona" metalnih profila i žičanih kosnika. Ova ranjiva montažno–demontažna konstrukcija prerasta proklamovani stil "štapa i kanapa", dok je ugodnost sedenja na ravnim pločama minimalna. Ovde i na nekim drugim ostvarenjima uočavamo skulptoralni prosede "instalacije" koja ovde simulira utilitarnu tvorevinu pokušavajući da sa sebe skine etiketu dezumetničkog, larpurlartističkog, formalističkog ostvarenja.

Improvizovana kreativnost i neserijska proizvodnja ne zahteva izradu fabričkih alata i visoku tehnologiju. Samim tim, osim drugih bitnih komponenti, u proizvodnom lancu bleđi segment ergonomske analitike koja upravo u sferi dizajna nameštaja ima veliku ulogu. Ova okolnost, u načelu, drastično derogira smisaonost i upotrebnost kvaliteta artikala koji se oblikuju pod rukom protagonista ideje "Svesno, jednostavno".

Ni sedišta, ni ležaj, ni regal, niti bilo šta drugo od "normalnog" nameštaja što se ne uklapa u regularne antropometrične i antropomorfne okvire ne može da računa na to da će biti masovno prihvaćeni od potrošača. Jer, jedno je ako se takvom kategorijom nameštaja opremi opskurna vikendica (po prirodi stvari, varijanta improvizovanog izletničkog konfora), a drugo ako takav nameštaj popunjava stanove na dugu stazu.

Kao po pravilu, sve prikazane stolice imaju visoke vertikalne naslone. A i laici znaju da visoki nasloni otežavaju komunikaciju u sobama, a posebno u restoranima. Osim toga, ergonomske neprikosnoveni nagib naslona od 15% je norma koju mora da ispoštuje svaki ozbiljni dizajner ako misli da će njegov model da bude i udoban... osim što će kupce da "obori s nogu" atraktivnim dizajnom. To se odnosi i na sve međusobne odnose mera, visine sedišta, razmaka do ploče stola, oblikovanje naslona za ruke... na tapetiranje, izbor materijala itd.

Između šarma bizarne garniture od hladnog metala, plastike i

stakla, s jedne strane... i nedvosmisleno udobne "klasike", s druge strane, korisnik će se uvek opredeliti za ovo drugo. Zato je prirodno drvo istisnulo ultrapas, a prirodna koža deza–vuisala skaj, svojevremeno promovisan kao njena bogomdana zamena. Da ne pominjemo stolice od pleksiglasa i klirita koji su hladni usred leta.

PODSTICAJ "STILSKIH VEŽBI"

To što je neki od čuvenih dizajnera tokom 20. veka kreirao stolicu sa visokim vertikalnim naslonom (ubedljivo neudobnu!) znači samo potvrdu sklonosti potonjih kreatora da nekritički kompiliraju nepodoban model. Reč je o pomodnosti i svesnoj težnji da se nekoj kreaciji podari nestandardni oblik, makar po cenu umanjene utilitarnosti. Na toj klackalici, ovaj, ljulja–ju se generacije arhitekata, konstruktora i industrijskih dizajnera. Međutim, industrijska serijska proizvodnja zakonomerno neguje jednu drugu vrstu "svesne jednostavnosti" koja proizvođačima garantuje prodor na tržište, osigurava kvalitet u totalu, podiže renome firme i obezbeđuje planirani dohodak. Da su ideolozi "alternativne kulture..." ostali uklešteni između proklamovanih postulata i egzaktne prakseologije svakodnevnja vidi se iz modela invalidskih kolica. Po koncepciji i konstrukciji od tankih niklovanih profila podseća na kolica za samoposluge (artikl iz programa za samoposluge, fabrike "Radulaška"). Izbrojali smo preko tri stotine (i slovima – tri stotine!) tačkasto zavarenih spojeva i operacija savijanja na žičanoj školjci sedišta, spojenoj sa cevastim postoljem na četiri standardna točkica.

Komplikovana i tehnološki specijalizovana izrada – krojenje i savijanje mnogobrojnih elemenata u alatima, autogeno i elektrozavarivanje, brušenje spojeva, odmašćivanje, niklovanje/hromiranje, poliranje, finalna montaža i balansiranje – sve je samo ne "svesno jednostavna" proizvodnja. Po svim parametrima direktno protivureći programskoj orijentaciji "alternativnih" dizajnera, ali to nije smetalo konceptorima selekcije da fotos baš ovog modela kolica stave na plakat! Time su izazvali dodatnu nedoumicu publike i stručnih posmatrača o pravoj prirodi izložbene manifestacije.

Rezime ovog izlaganja je u tome da konceptualistička varijanta dizajniranja u izuzetno važnoj sferi čovekove egzistencije (nameštaj za stanovanje, rad i rekreaciju) može da se održi samo kao eksperimentalni, bezmalo egzibicionistički izričaj. Kao jedna od provokativno zanimljivih "stilskih vežbi" kojom se razbijaju kliše i šire horizonti za ono m o g u ć e koje leži u iskonskoj stvaralačkoj energiji Homo sapiensa. Drugim rečima, draž i vrednost viđenih ideja na izložbi je u tome što svoje inicijacije mogu da pretoče u ozbiljni analitički proces kojim se mogu pomiriti ekstremne pozicije "alternativnih" i "regularnih" dizajnerskih ostvarenja.

/

Ovaj potpisnik ima pravo da upravo sa tog pijedestala progovara o složenim sastojcima problematike o kojoj ovde raspravljamo. Petogodišnji staž u svojstvu glavnog dizajnera u fabrici nameštaja "Radulaška" obezbeđuje nam autoritet iskusnog praktičara u ovoj oblasti. Preko sto modela nameštaja svih vrsta i namene otišlo je sa crtaće table našeg "Kulmana" u serijsku proizvodnju. Od toga, četrdesetak modela salonskih, trpezarijskih, kafanskih, baštenskih stolica... te klupskih, bioskopskih, konferencijskih fotelja. Prošavši kroz sito i rešeto komplikovane fabričke proizvodnje, u borbi za plasman svakog artikla, posebno u oštroj tržišnoj konkurenciji, jasno smo uočili razliku između "svesne" kreativne lepršavosti i realnih proizvodnih i ergonomske funkcionalnih pretpostavki artikala i sledstvenog plasmana na tržištu.